

Loupežnický hrad u Božanova

(aneb Lapkové v pohraničí)

Staří lidé v Božanově vyprávěli, že před mnoha sty lety stál v blízkých Stěnách loupežnický hrad, kterému se říkalo Raubschloss, a jehož obyvatelé po dlouhou dobu ohrožovali celou okolní krajinu.

Jednou projížděl horami kupec ze vzdáleného kraje, který s sebou vezl manželku a dceru. Loupežníci je chytili, okradli a dovlekli na svůj hrad. Hradní paní nenáviděla měšťany, a tak rozhodla, aby byli zajatci uvězněni v hladomorně. Tam tak dlouho strádali, až zemřeli hladem.

Na to už se nemohlo dívat obyvatelstvo z okolí, a tak uspořádali sváteční procesí ke kapličky Panny Marie. Tam světici, na níž se vždy v nouzi obraceli, prosili o pomoc proti loupežníkům. A stal se zázrak. Když se druhý den rozednívalo, nebylo poprvé slyšet nic z obvyklých nepříjemných zvuků, které přicházely z hradu. Panovalo hrobové ticho. Hrad se změnil ve skálu a jeho brány se otevírají jen jednou do roka, o půlnoci v čas vánočních svátků, když kněz slouží mši. Brány zůstávají otevřeny jenom tak dlouho, dokud mše trvá.

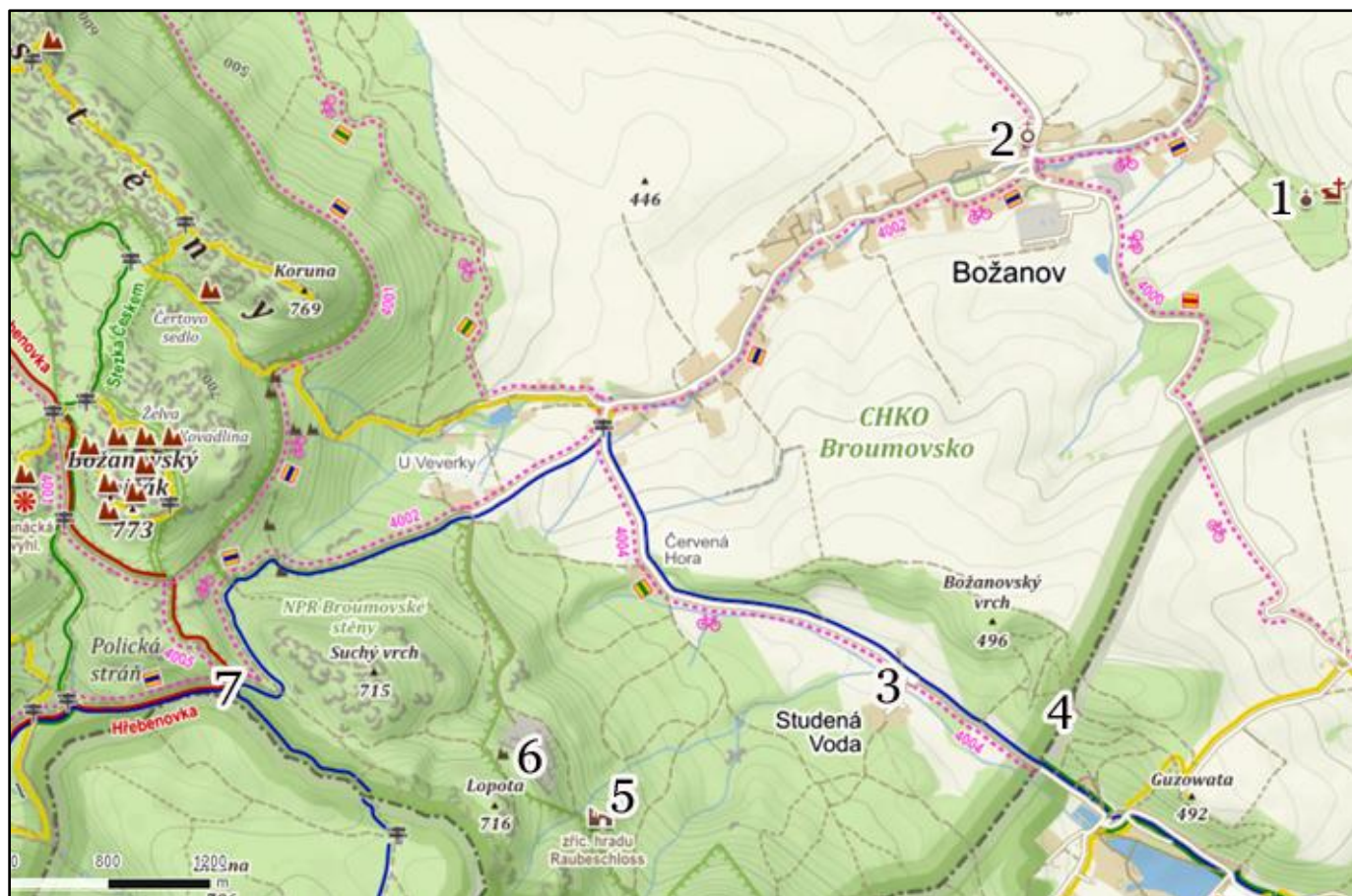
Vysvětlivky

- Podívejme se nejprve, kde leží Božanov a Raubschloss. Božanov (německy Barzdorf), je zřejmě nejhezčí vesničkou Broumovska, která leží přímo na úpatí Broumovských stěn pár kroků od česko-polské hranice. Součástí obce je i nedaleká osada Studená Voda, která slouží zároveň jako cyklo & pěší přechod do sousedního polského Radkowa pod Hejšovinu. A přímo nad Studenou Vodou, zhruba po 1 km stoupání na hřeben Stěn narazíme na zříceninu hradu Raubschloss (někdy psáno Raubeschloss). Božanov je ves ponejvíce známá nádherným barokním kostelem z dílny architekta Kiliána Ignáce Dientzenhofera, který vystavěl většinu kostelů kolem Broumova. Ten, co je v Božanově je zasvěcen Máří Magdaléně a stavěl se v letech 1709 - 1743.
- Raubschloss (z němčiny raube = loupit, schloss = zámek), je zřícenina bývalého hradu. Na turistických mapách pozůstatky pod názvem Raubeschloss najdete zde <https://mapy.cz/turisticka?l=0&x=16.3435242&y=50.5036274&z=16>. O hradu toho nebylo moc známo, snad jen to, že byl osídlen někdy ve 13. století a původně měl zřejmě i jiný název. Pro svou polohu hluboko v nepřístupném zvednutém skalním terénu se postupně stal sídlem loupežníků a vyvrhelů z okolí. Kvůli špatnému přístupu se totiž ze středověku nezachovaly o hradu žádné písemnosti a teprve když se ve druhé polovině 17. století v klášteře prováděl soupis veškerého majetku vrchnosti a poddaných na Broumovsku, tak teprve zde se objevuje zmínka o hradu Raubschloss, který je uveden jako sídlo lapků. Soupis majetku provedl v letech 1676/1677 Johann Georg Adalbert Hesselius, který byl klášterním písařem. Tento soupis majetku je znám pod titulem Urbarium Neoconscriptum Cum Explicatione Brevi (Nově sepsaný řád všech trvalých povinností a rent, které plní a odvádějí dědiční poddaní slavného kláštera Broumova ve městě a okolí). Na straně 173 lze spatřit toto: *593v § 8. Kdo tu sleduje stav a význam lesa, ten najde při jeho sledování, jak už uvedeno, 173 v č. 1 vysekanou ve skále hraniční značku větvičky, nad níž*

nelze přejít. Ta vyznačuje zároveň horní hranici pod horským hřebenem. V č. 2 je vyznačeno místo, které se nazývá Steinrücken (Kamenný hřbet), kde se lámou mlýnské kameny. V této oblasti se také dělají šindele a v současnosti prodává vrchnost poddaným kopu šindelů za 4 k. Dále u č. 3 blízko Salbergu vede pěšinka z Wüntschelburgu a ještě dodnes je povoleno jít až do vysoko položené vísky Passendorf a jiných vísek v těchto skalních rozsedlinách, v horách a údolích, kde se zdržovali lidé příslušní do Wüntschelburgu (Radków, Polsko) v době neklidu a války. Nedaleko pěší stezky v č. 4 teče potůček od pramene z hor. Říká se mu Kaltefloss (Studený potok-Studená) /viz osada Studená Voda u potůčku Studená pod hradem Raubschloss - poznámka autora/. Vedle se nachází Kohlgraben (Uhelný důl). V této oblasti se nalézá vrch v č. 5, místo, kde před lety stálo ze dřeva vybudované loupežnické hnízdo (Raubschloss). Ještě dodnes zde lze rozpoznat navršené valy a starými hajnými byly nalezeny v zemi dřeva s trčícími velkými železnými, často loket dlouhými zatlučenými hřeby. Hned kousek dál v č. 6 se ukazují ve 594r výši nad porostem Bílé skály, kousek vedle v č. 7 je Mordgraben (Mordová rokle), která je zakončena prostorným údolím s poli. Hranice vede nahoru ke vsi č. 8 na Červený vrch, který dostal jméno kvůli červené půdě. Přes tento vrch vozí poddaní dřeva a kámen pocházející z hvozdu do Božanova. Na tento Červený vrch vede také přes velké hory dolů do č. 9 silnice a vozová cesta ze vsi Bornkress (Borek, Polsko), kde broumovský a polický klášter hraničí s hrabstvím Kladsko a náhodským panstvím z Čech, bočním směrem pak s radkovskými vískami ve skalních roklinách.

- Vraťme se zpět tedy k historii hradu Raubschloss. Předpokládá se, že vzniknul ve 13. století na popud kláštera Broumovského, který v té době také řídil osidlování vsí v okolí Broumova. Funkce hradu, vzhledem k jeho poloze a nepřístupnosti, byla logicky tedy vojenská a souvisela od 13. století s ochranou vesnic pod skalním hřebenem Stěn. Jak bylo zmíněno výše, hradní posádka zde zřejmě nebyla dlouho, protože bylo velice obtížné do těchto míst zásobování, a tak postupem času hrad osiřel a stal se rozvalinou, kde se schovávali v 17. století již jen lapkové (viz výše Hesselius). Z archeologických vykopávek vyplývá, že hrad Raubschloss býval původně dvoudílný. Zásobování se na hrad dováželo z Božanova, protože malý hrad takřka na hřebenu Stěn nemohl mít ve svém okolí žádný přilehlý dvůr. Hrad byl chráněn příkopem a valem, které postupně zanikly díky novodobě zřízeným lesním cestám, sloužícím pro těžbu dřeva. Mezi pozůstatky se našly trámy s velkými hřeby, což svědčí o tom, že hrad míval ve 13. století dřevěnou budovu. Že hrad sloužil jako strážní místo, dosvědčuje i výhled (kdysi, než sráz hřebene zarostl smíšenými lesy), který umožňoval dohled až do vzdálenosti 20 km podél povodí říčky Stěnavy, tedy do Broumovské kotliny až k pásmu Javořích hor, na celé město Broumov a na cesty vedoucí do Kladska (tehdy ještě součásti Království Českého). Zřícenina hradu je dnes přístupná po lesní cestě, která není však turisticky značená, a na kterou se dostaneme z modré turistické trasy (vedoucí skrz Studenou Vodu) odbočením vpravo vzhůru kousek vedle pískovcového lomu, který leží pár desítek metrů od zříceniny hradu Raubschloss. Mimořádně právě zde v tomto lomu se výjimečně na objednávku těží pískovec božanovského typu, který je velmi kvalitní, a který se používá například na restaurování a rekonstrukce památek na Pražském hradě). Když

se pozorně podíváte na mapu, tak spatříte, že zhruba 1 km pod hradem vede cesta z Božanova na Radkow, a zhruba 1 km směrem na západ po hřebenu, vede cesta přes hřeben z Machova do Božanova (dnes turistická modrá přes Machovský kříž). Je tedy pravděpodobné, že lapkové (lupiči a loupežníci) právě na jedné z těchto dvou cest přepadli v pověsti zmíněného kupce s rodinou. Postupně se na pískovcovém a dřevěném hradu Raubschloss projevil i zub času, takže dnes je z bývalého strážného hradu vidět jen pramálo a pokud na místo někdy dorazíte, tak spatříte už jen terénní nerovnosti připomínající příkopy a valy.

- 1 - Kaple Panny Marie Lurdské na kraji Božanova (směr Otovice)
- 2 - Kostel svaté Máří Magdalény (po příjezdu od Martínkovic)
- 3 - osada Studená Voda na potůčku Studená s cestou do Radkova
- 4 - česko-polská státní hranice
- 5 - zřícenina hradu Raubschloss (Raubeschloss)
- 6 - Božanovský pískovcový lom
- 7 - Machovský kříž a cesta přes hřeben Stěn z Machova do Božanova

- Pokud máte rádi geologii, řekněme si něco o pískovcovém lomu, který se nachází kousek vedle zříceniny hradu Raubschloss. Lom Božanov: podloží křída, už déle než 100 let poskytuje velké bloky jednoho z nejkvalitnějších pískovců v Čechách. Je nepochybné, že božanovský pískovec byl získáván nejprve rozlamováním povrchových balvanů v lese jihozápadně od obce a teprve pak v dnešním lomu. Kdy konkrétně byl tento lom založen, se bohužel nepodařilo zjistit, rozhodně však musel existovat už na počátku 20. století. Božanovský pískovec je převážně béžový, někdy ale až šedobílý nebo naopak až rezavě hnědý. Často obsahuje neostře, ale i ostře ohraničené nepravidelné rezavě

hnědé polohy, šmouhy nebo skvrny. Je převážně středně a stejnoměrně zrnitý, místy se ale vyskytují nepravidelně omezené polohy hruběji zrnité. Makroskopicky jsou v něm rozeznatelná zejména světle šedá zrna křemene, bělavá zrna plagioklasů (sodno-vápenatých živců) a růžová až červená zrna draselných živců (ortoklasu). Podle minerálního složení a kaolinizované mezerní hmoty (tmelu) je možné horninu označit za středně zrnitý arkózový pískovec, což potvrzují i výsledky chemických rozborů. Z technického hlediska patří božanovský pískovec k našim nejkvalitnějším pískovcům. V božanovském lomu se těží způsobem blokové těžby. Vytěžené bloky o průměrné velikosti okolo 2 m³ se odvázejí na zpracování do kamenické provozovny v Teplicích nad Metují. Ostatní surovina se zpracovává přímo v lomu na hrubé kamenické výrobky (štípané hranoly a kostky, regulační kámen) a odpad se drtí na materiál k posypu a údržbě cest. Božanovský pískovec měl a má široké uplatnění ve stavebnictví, v architektuře, v sochařství i při obnově památek. Ve velkém rozsahu byl použit na obnovy pražských historických budov (Týnského chrámu, Lichtenštejnského paláce, Trojského zámku), i na rekonstrukce opláštění a pilířů Karlova mostu. Pro své estetické i technické vlastnosti byl božanovský pískovec použit, a je stále bohatě využíván, i na současné architektonické realizace mnohých moderních budov v Čechách i v zahraničí.

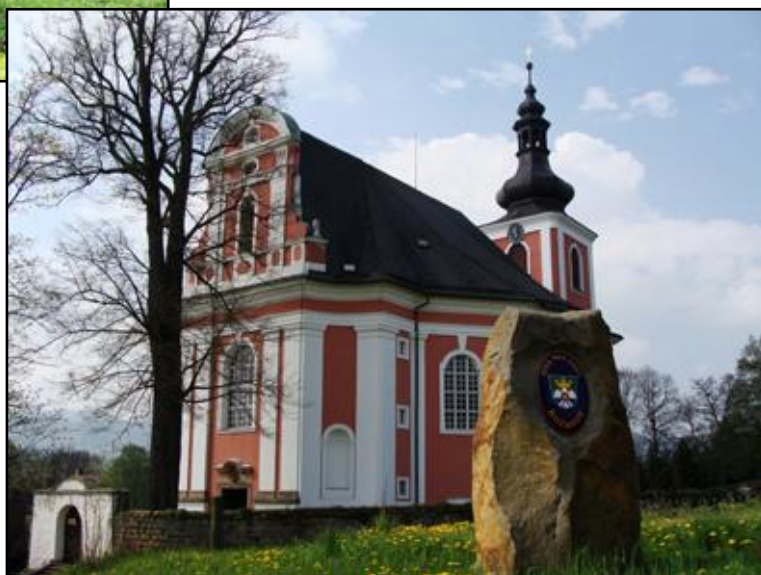
vlevo a dole: Pozůstatky hradního valu hradu Raubschloss
vpravo: Lom Božanov, za ním vyčnívá hrana Koruny a na obzoru Javoří hory

Nespočetná řada těchto realizací dokládá, že božanovský pískovec byl a zůstává jedním z našich nevhodnějších a nejkvalitnějších pískovců vůbec. Lom Božanov v současnosti provozuje společnost Granit Lipnice s.r.o. a není veřejně přístupný. Geologický profil odkrytých pískovců a lomové práce je možné sledovat z cesty, vedoucí pod lomem ke zřícenině hradu Raubeschloss. Z cesty, procházející bezprostředně nad lomovou stěnou, je pak široký výhled na krajinu okolí města Broumov a vulkanický hřeben Javořích hor.

- Pověst vypráví o procesí místních obyvatel, kteří se přišli pomodlit o zázrak ke Kapli Panny Marie v Božanově, aby byla ves zbavena lapků sídlících na zřícenině hradu Raubschloss. Kaplička Nanebevzetí Panny Marie Lurdské leží na okraji obce Božanov, v lesíku nazvaném příznačně U Kapličky. Kromě kaple samotné tam dnes najdeme ještě poškozené pozůstatky křížové cesty, schodiště a studánku.

vpravo nahoře: Křížová cesta
vlevo: Kaple Panny Marie Lurdské
vpravo: Kostel sv. Máří Magdalény

Poutní kaple byla postavena v roce 1890, z čehož tedy vyplývá, že k události v pověsti muselo dojít až po tomto roce. V Božanově totiž dříve žádná kaple Panny Marie nebyla, anebo existuje druhá možnost, že část o kapličky byla k pověsti přidána až později. Kaplička byla opravena roku 1986, bohužel dosud nedošlo k opravě schodiště a křížové cesty. Jednou za rok ve druhé polovině srpna se ke kapli koná pouť (procesí). Kaplička samotná je zděnou stavbou na obdélníkovém půdorysu. V průčelí po stranách vchodu jsou niky s plastikami světců, sv. Pavel a sv. Petr. Nad vchodem je volutový štít s nikou, ve které je soška Panny Marie. Na sedlové střeše je malá věžička.

Milan Škoda (17. 11. 2022)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie & Hesseliuv urbář

<https://www.nzm.cz/file/d13fc3bb658741c42417afecc4de33a7/15747/urbarium.pdf>

fotografie: Milan Škoda